اخلاق و حقوق پزشکی

نظر به اهمیت موضوع اخلاق حرفه‌ای پزشکی و چالش‌های آن، به جهت اطلاع‌رسانی و استفاده خوانندگان محترم مجله علمی و به امید کاهش آسیب‌های پیش‌روی جامعه پزشکی، نکاتی از مباحث و کدهای اخلاق حرفه‌ای پزشکی و مکتوبات اساتید محترم، در این فصلنامه درج می‌گردد.

اخلاق به صفات، افعال و ملکات زشت و زیبا اطلاق می‌گردد. رسالت علم اخلاق شناسایی قوا و استعدادهای مختلف انسان و چگونگی ایجاد تعادل در میان امیال گوناگون او و راهنمایی وی به کمال حقیقی خود می‌باشد. پیامبر گرامی اسلام (ص) هدف از بعثت خود را تکمیل مکارم اخلاق بیان می‌نمایند.

اخلاق پزشکی یکی از مقوله‌های ضروری حرفه پزشکی و علمی است که موضوع آن بررسی مجموعه آداب و رفتار پسندیده یا ناپسندی است که صاحبان حرف پزشکی باید رعایت نمایند. مولای متقیان حضرت علی (ع) می‌فرمایند: من تطبب فلیتق ا... ولینصح ولیجتهد[1]. حضرت مسیح (ع) می‌فرمایند کسی که معالجه بیمار و مجروحی را ترک کند بدون شک شریک جرم ضارب است.

همزمان با گسترش حرفه پزشکی نیاز به مباحث نظری و کاربردی اخلاق پزشکی بیش از پیش احساس می‌شود. اولین بار در سال ۱۳۷۰ بود که کتاب اخلاق پزشکی در وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی تألیف گردید و به دنبال آن نیز اولین کنگره سراسری اخلاق پزشکی شکل گرفت و مباحث مرگ مغزی، پیوند اعضاء، اهداء جنین و سقط جنین مورد بررسی قرار گرفت. اخلاق پزشکی و حرفه پزشکی سابقه دیرینه‌ای دارد و از نظر تاریخی به پنج دوره می‌توان اشاره نمود.

۱- عهد عتیق، از هزاره سوم قبل از میلاد تا قرن دوم میلادی، در این دوره ارتباط طبابت با امور مذهبی و دینی از اهمیت بالایی برخوردار بوده است. دانشمندانی همچون سقراط، افلاطون و بقراط در این دوره می‌زیسته‌اند. پزشکان این دوره مجری مراسم مذهبی نیز بوده‌اند. این دوره مربوط به زمان ۳۹۹ قبل از میلاد مسیح بوده است. بقراط ۳۸۰-۴۵۰ قبل از میلاد و افلاطون ۳۴۷-۴۲۷ قبل از میلاد و ارسطو نیز در این دوره زندگی می‌کرده است. در آن زمان دانشمندان به تفکیک در امور فلسفه، منطق، علوم ریاضی جبر و حساب و هندسه مهارت داشتند و به امر طبابت نیز مشغول بودند.

۲- عهد جالینوس، قرن دوم تا پنجم یا ششم میلادی، در این دوره پزشکان برای کسب علم و دانش پزشکی سفرهای اکتشافی انجام می‌دادند و موارد کشف شده را به نام خود ثبت می‌کردند به طوری که همین امر باعث ایجاد چالش‌هایی در آن زمان گردید.

دکتر سیدشهاب‌الدین صدر
استاد گروه فیزیولوژی
دانشگاه علوم پزشکی تهران

۱- یعنی هر کس که طبابت را پیشه خود ساخت باید تقوی پیشه کند و خیرخواه و اهل تلاش و کوشش باشد.

Archive of SID

www.SID.ir

۳- عهد اسلامی، از قرن ششم تا سیزدهم میلادی، در این دوران کسب علم پزشکی به همراه اعتقادات مذهبی گسترش یافت.
۴- عهد رنسانس، قرن سیزده تا قرن نوزده میلادی، در این دوره اسلام و مسیحیت هر دو بخش عمده‌ای از جهان را تحت پوشش داشتند. درد و دردمندی را رحمت می‌دانستند. کلیساها در توسعه خرافات و تحریف نقش جدی داشته و تعارضات مراکز علمی با کلیساها به اوج خود رسیده بود.
۵- دوره پنجم، قرن بیستم به سه بخش تقسیم می‌شود.
الف- قبل از جنگ جهانی دوم
ب- بعد از جنگ جهانی دوم تا سال ۱۹۷۵
ج- تا پایان قرن بیستم، تفکرات منظم فلسفی در جهان دانش گسترش یافت و تثبیت شد. در این دوران مباحث اخلاقی با مسائل پزشکی ارتباط نزدیک‌تری پیدا کردند و دانشمندان نیز قائدتاً با این مباحث رشد کردند. امروزه مسائل اخلاقی با علم پزشکی نیز در یک سیر تاریخی اهمیت پیدا کرده است و اساساً همه مکاتب دنیا معتقد به مباحث اخلاقی در حرفه پزشکی می‌باشند و به طور اختصاصی موضوعات اخلاقی حرفه پزشکی را جهت اجرا تدوین نموده‌اند و عناوین آنها با مبانی اخلاق اسلامی تطبیق داده‌اند، لذا شکل حرفه‌ای و کاربردی به خود گرفته است. امروزه مهم‌ترین چالش در حوزه مباحث اخلاقی، صرفاً پرداختن به مباحث نظری می‌باشد. امروزه نیازمند آن هستیم که ببینیم آیا افراد مبانی اخلاق پزشکی را رعایت می‌کنند یا خیر؟ این موضوعات در سه محور ذیل مورد بررسی قرار می‌گیرد. ۱- ارتباط پزشک با خداوند ۲- ارتباط پزشک با مردم ۳- ارتباط پزشک با همکاران

۱- ارتباط پزشک با خداوند

در بین حرفه‌های موجود در جامعه بشری، پزشکان و قضات جهت انجام شغل خود نیازمند به ادای سوگند می‌باشند. و علت آن ویژگی محیطی است که فرد در آن مشغول به انجام وظیفه می‌باشد و در زمان تصمیم‌گیری و انجام وظیفه تنها خداوند است که ناظر و حاکم می‌باشد. مهم‌ترین این ویژگی‌ها در حرفه پزشکی تقدس آن می‌باشد. ارائه خدمت در این دو حرفه به وجدان بیدار فرد و رابطه او با یک نیروی ماورایی، به نام خداوند وابسته است، اگر این باور در جامعه پزشکی تحقق یابد بسیاری از مشکلات موجود برطرف می‌شود.

۲- ارتباط پزشک با مردم

اگر همکاران پزشک رابطه خوبی با بیمار برقرار کنند بسیاری از شکایات، منتفی می‌شود. افراد زیادی مبنای شکایت خود را پس از فقدان بیمار، رفتار نامناسب پزشک عنوان نموده‌اند. در این موقع برخورد طبیب با بیمار یا اطرافیان او می‌تواند نقش مهم و سازنده‌ای در درمان بیماری او داشته باشد. حسن خلق توام با صمیمیت و دلسوزی و همبستگی با بیمار و وابستگان آنها می‌تواند آرام بخش باشد. این رفتار قادر است حدود پنجاه درصد از مشکلات بعدی که منجر به شکایت از پزشکان می‌شود را حل نماید. مطابق سیره امیرالمومنین علی (ع) ارتباط برقرار کردن و با مردم زندگی کردن از رمزهای موفقیت در زندگی می‌باشد که در طبابت نیز از اهمیت والایی برخوردار است.

Archive of SID
www.SID.ir

۳- ارتباط پزشک با همکاران

پزشکان افراد یک خانواده هستند که اهداف مقدسی دارند و برای رسیدن به مقاصد انسانی خود به وحدت و صمیمیت نیاز دارند. برای ایجاد رابطه صحیح پزشک با همکاران خود در درجه اول باید به اصول اخلاقی توجه داشت که در رأس آن تقوی پیشگی و گفتار و رفتار صحیح انسانی است. اخلاق پزشکی جزیی از مسؤولیت پذیری و تعهد ما در جهت خیر و صلاح جامعه می‌باشد. ارتباط پزشک با همکارانش نکته بسیار مهمی است به طوری که. امروزه منشأ بسیاری از مشکلات موجود عدم شکل‌گیری مناسب رابطه همکاران پزشک با یکدیگر می‌باشد. بسیاری از پرونده‌های پزشکی که به طور مزمن و مشکل‌ساز در آمده‌اند نشان از مداخله یکی از همکاران در این خصوص را دارد. البته پیگیری امور و دفاع از حق امری پسندیده و واجب است که گاهی توسط بعضی از مشاوران به اهداف دیگری تبدیل می‌شود که این امر پسندیده نبوده و مشکلات را در جامعه پزشکی افزایش می‌دهد. روایت مشهوری است از امام صادق (ع) که می‌فرمایند: اهل هیچ مملکتی از سه قشر و از سه جمعیت بی‌نیاز نیست و مردم مجبورند که در امور دنیا و آخرتشان به این سه گروه پناه ببرند، فرمانروای خیرخواه که فرمان او اطاعت می‌شود، فقیه دانشمند پرهیزگار و پزشک دانا و مورد اعتماد. این روایت از روایات بسیار خوب مربوط به اخلاق پزشکی است، که توجه به دو نکته در آن ضروری به نظر می‌رسد.

۱- پزشکان باید قدر این موقعیت را بدانند و با ارائه خدمت، بصیرت لازم را کسب نموده، دانش، مهارت و تجربه لازم را نیز در کار پیدا کنند.

۲- در مورد وثوق و مورد اعتماد مردم قرار گرفتن است.

از دیگر عوامل مهم در ایجاد رابطه صحیح و انسانی با همکاران حفظ حرمت همکاران پیشکسوت و اطلاع یافتن از حال یکدیگر در هنگام بیماری و ارائه کمک‌های لازم در این زمینه می‌باشد.

Archive of SID

www.SID.ir